

ӘОЖ 17.021.3; МҒТАР 02.15.99

<https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.39>Г.А. ШАДИНОВА¹*, Г.Б. ДАЙРАБАЕВА²¹философия ғылымдарының кандидаты,*Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің доценті м.а.*
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: gulzira.shadinova.g@ayu.edu.kz²философия ғылымдарының кандидаты, доцент*Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті*
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: gulanda18@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ТЕҢСІЗДІКТІҢ АЙҚЫНДАЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа. Бұл мақалада Қазақстандағы гендерлік теңсіздіктің айқындалу мәселелері қарастырылады. Қазіргі таңда гендер мәселесін дәстүрлі дүниетаным шеңберінде қарастыру маңызды болып отыр. Өйткені жыныстардың қоғамдық рөлі туралы процестер мен стереотиптер ұрпақтан ұрпаққа дәстүр бойынша жалғасып келе жатқан, тамыры тереңге кеткен түсініктер негізінде қалыптасады. Ерлер мен әйелдердің теңдігі туралы идеялар қоғамның тарихи, экономикалық және әлеуметтік аспектілері арқылы дамуының ұзақ тарихында сақталатыны даусыз.

Бұл мақала зерттеу методологиясы бойынша объективтік, тарихилық, жүйелілік және ғылыми таным принциптеріне негізделді. Сол секілді біз қарастырып отырған мәселені мүмкіндігінше объективтік тұрғыдан алынды. Нақты деректерді зерделеу ғылыми зерттеуде талдау және жинақтау, жүйелендіру, салыстыру жалпыға белгілі әдістері негізінде жүргізілді. Бұл зерттеудің нәтижелері бойынша, Қазақстанның өсіп-өркендеуіне, демократиялық дәстүрлердің енгізілуіне және әр жағдайда мәдениеттің қалыптасуына әйелдердің қосқан үлесі зор екендігі нақтыланды. Әйелдердің тек отбасында ғана емес, сонымен бірге қоғамдағы дамуы олардың рухани және қоғамдық мәліметтерінің өрістеуі мен ғылыми жетістіктеріне қол жеткізулері көрсетілді. Заманауи демократия, нарық және ақпараттық кеңістік жағдайында әйелдердің дәстүрлі мінез-құлқын қалай түсінуге және жаңа жағдайға оралатын әрекеттердің тартымдылығын қалай сақтауға болады деген сұрақтар қарастырылды. Нәтижесінде, әйелдер жұмыста өздерінің кемелдігін көрсетеді, кәсіби құзыреттілігін арттырады, серіктестікте өз бағытын тандайды, саудаға деген сенім артады және гендерлік теңдікті дамытуға мемлекеттік қолдау көрсетудің арқасында қазақстандық әйелдер екі салада да таптырмас тұлға бола алады дей аламыз.

Кілт сөздер: Қазақстан, әйел, гендерлік теңсіздік, жұмыс, тәуелсіздік, қоғам, отбасы, кәсіби мансап.

***Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

Шадинова Г.А., Дайрабаева Г.Б. Қазақстандағы гендерлік теңсіздіктің айқындалу мәселелері // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2023. – №1 (127). – Б. 507–518. <https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.39>

***Cite us correctly:**

Shadinova G.A., Dairabaeva G.B. Qazaqstandagy genderlik tensizdiktin aiqyndalu maseleleri [Problems of Definition of Gender Inequalities in Kazakhstan] // *Iasauı universitetinin habarshysy*. – 2023. – №1 (127). – B. 507–518. <https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.39>

G.A. Shadinova¹, G.B. Dayrabaeva²

*¹Candidate of Philosophical Sciences, Acting Associate Professor
Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Turkistan), e-mail: gulzira.shadinova.g@ayu.edu.kz*

*²Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Turkistan), e-mail: gulanda18@mail.ru*

Problems of Definition of Gender Inequalities in Kazakhstan

Abstract. This article discusses the issues of determining gender inequality in Kazakhstan. In our time, it is important to consider the issue of gender within the framework of the traditional worldview. Because the processes and stereotypes about the social role of the sexes are formed on the basis of ingrained ideas that are passed down from generation to generation. It is indisputable that ideas about the equality of men and women are preserved in the long history of the development of society through historical, economic and social aspects.

This article was based on the principles of objectivity, historicity, consistency and scientificity in terms of research methodology. In the same way, the problem we are considering was taken from the maximum possible objective point of view. The study of real data was carried out on the basis of well-known methods of analysis and collection, systematization and comparison in scientific research. Based on the results of this study, it was found that the contribution of women to the growth and development of Kazakhstan, the introduction of democratic traditions and the formation of culture in each case is significant. The development of women is shown not only in the family, but also in society, the development of their spiritual and social knowledge and the achievement of scientific achievements. In the conditions of modern democracy, the market and the information space, the issues of how to understand the traditional behavior of women and how to maintain the attractiveness of activities returning to the new situation were considered. As a result, women demonstrate their maturity at work, increase their professional competence, choose their own direction in partnership, increase trust in trade, and thanks to state support for the development of gender equality, it can be said that Kazakhstani women can become an indispensable people in both areas.

Keywords: Kazakhstan, woman, gender inequality, work, independence, society, family, professional career.

Г.А. Шадинова¹, Г.Б. Дайрабаева²

*¹кандидат философских наук, и.о. доцента
Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави
(Казakhstan, г. Туркестан), e-mail: gulzira.shadinova.g@ayu.edu.kz*

*²кандидат философских наук, доцент
Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави
(Казakhstan, г. Туркестан), e-mail: gulanda18@mail.ru*

Проблемы определения гендерного неравенства в Казахстане

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы определения гендерного неравенства в Казахстане. В наше время важно рассматривать вопрос гендера в рамках традиционного мировоззрения. Потому что процессы и стереотипы о социальной роли полов формируются на основе укоренившихся представлений, которые передаются из поколения в поколение. Бесспорно, что представления о равенстве мужчин и женщин сохраняются в длительной истории развития общества через исторические, экономические и социальные аспекты.

В основу данной статьи были положены принципы объективности, историчности, системности и научности с точки зрения методологии исследования. Точно так же и рассматриваемая нами проблема была взята с максимально возможной объективной точки зрения. Изучение реальных данных осуществлялось на основе общеизвестных в научных исследованиях методов анализа и сбора, систематизации и сопоставления. По результатам данного исследования было выяснено, что вклад женщин в рост и развитие Казахстана, внедрение демократических традиций и формирование культуры в каждом конкретном случае значителен. Показано развитие женщин не только в семье, но и в обществе, развитие их духовных и социальных знаний и достижение научных достижений. В условиях современной демократии, рынка и информационного пространства были рассмотрены вопросы, как понять традиционное поведение женщин и как сохранить привлекательность деятельности, возвращающейся к новой ситуации. В результате женщины демонстрируют свою зрелость на работе, повышают свою профессиональную компетентность, выбирают собственное направление в партнерстве, повышают доверие в торговле, а благодаря государственной поддержке развития гендерного равенства можно сказать, что казахстанские женщины могут стать незаменимым людьми в обеих сферах.

Ключевые слова: Казахстан, женщина, гендерное неравенство, работа, независимость, общество, семья, профессиональная карьера.

Кіріспе

Гендер – «тек» бойынша жыныстық айырмашылықты көрсететін ұғым. Ол еркектер мен әйелдер арасындағы элеуметтік нысандарды сипаттай отырып, қоғамдағы алар орнын көрсетеді. Басқаша айтқанда, гендерлік идея белгілі бір заттың немесе адамның топ ішіндегі орнын, сондай-ақ басқаларға қатысты құрылымдық таптардың орнын анықтайды. Егер де гендер ұғымы жайлы кең мағынада тарқатып айтар болсақ, бұл термин күрделі жүйеге енеді. Бұл мағынада «гендер» термині ерлер мен әйелдер арасындағы жеке қасиеттердің, өмір салтын, ойлау қабілетін, мақсаттарды қабылдаудың бүкіл жүйесін көрсететін гендерлік элеуметтік және мәдени шеңберді білдіреді. Гендерліктің негізгі нысаны теңсіздіктерді дереу жою және теңдікке қол жеткізу емес, адамның толық элеуетіне жетуіне кедергі болатын мәселелерді жоюға бағытталуы [1].

Гендерлік жүйе жайлы Шора Қалықұлы Қарабаев «Әлеуметтану негіздері» атты кітабында былайша тұжырым жасайды: «Гендерлік рөл – қоғамдағы қалыптасқан элеуметтік рөлдердің жыныстық айырмашылық негізінде қалыптасқан жекеліктердің қызметтік, мәртебелік, құқықтық және жыныстық міндеттері. Гендерлік рөлдер мен айырмашылықтар сондай-ақ өтпелі кезеңнің әйелдер мен еркектерге қалай әсер еткендігі туралы айырмашылықтарды анықтайды. Өтпелі кезеңде гендерлік теңсіздіктердің жаңа өзіндік нысандары туындайды, олар жұмыс күшінің шектеулі жиынтығымен, еңбек нарығы туралы қағидалардың бұрмалануы, заңдардың орындалмауы, көпшіліктің шала хабардарлығымен және еңбекті ішкі бөлу ықпалымен сабақтасады. Көпшілік әйелдердің элеуметтік және экономикалық жағдайлары еркектердің жағдайымен салыстырғанда нашар келеді дейді, бұл жайт адам элеуетін ысырапқа ұшыратумен бірдей. Гендер – әйелдер мен еркектер қатысатын, олардың мінез-құлқын, араларындағы элеуметтік өзара қарым-қатынасын айқындайтын жүйе» [2, 82-б.].

Гендерлік рөл – атқарған қызметтің, статустың, құқықтың дифференциациясы және олардың жыныстық айырмашылықтарына байланысты индивидтердің міндеті. Көптеген ғалымдар гендерлік саланы зерттей келе әр адамның, соның ішінде, әйел мен ер адамның мінез-құлқын элеуметтік-мәдени ортада әр қилы көрініс табатындығын айтады. Яғни бұл дегеніміз саяси немесе қоғамдық салада болсын кез-келген әйел заты ер адамның жеткен

жетістігіне қол жеткізе алады деген сөз. Себебі қоғамдық, саяси өмірге әйелдердің араласуына XVI-XIX ғғ. ғана Батыс Еуропада алғашқы қадам жасалынды, ал Кеңес Одағында 1917 жылдан кейін, Қазақстан болса бұл процеске енді үйренісіп келеді. Демек еркектерден бөлек әйел затының қоғамдық салаларға белсенді болуын заман талап етеді. Жоғарыда айтылған жәйт – гендерлік теңсіздік. Ал тек бойынша атадан балаға берілетін қасиет, биологиялық ұқсастық оның ұрпағының болашағына еш қатысы жоқ. Гендерлік сала зерттеушілердің көпшілігі әлі миы толық жетіле қоймаған баланың түр-сипаты, ойлау жүйесі, көзқарасы мен мінез-құлқы ата-анасына ұқсауы мүмкін, алайда олардың мәдениеті мен өмір сүруге деген белсенділігі қоршаған ортаның факторларына қарай өзгеріп отырады деген тұжырым жасалынды. Гендерлік айырмашылықтар тек қана биологиялық жаратылыспен себептелінбейді, оларды жасайтын ішкі мәдениет. Гендер жүктелгеннен кейін қоғам жекеліктерден «әйел» немесе «еркек» ретінде әрекет етуін күтеді. Бұл әрекет барысында іске асады және ұдайы дамып отырады. Яғни биологиялық тұрғыда әр адам өзіне тән құбылыстарды іске асыра отырып өмірге бейімделеді. Алайда табиғаттың осындай қатаң жүйесіне кейбір еркектер әйел затын тек ұрпақты дүниеге әкелуші ретінде ғана қарап, ер адамнан бір саты төмен тұруы қажет деген қағиданы енгізіп қойған. Сондықтан да ерте кезінде ер адам жауға шауып, елін қорғаса, әйел заты ошақ күзетіп, бала бағумен айналысқан. Дегенмен сол кезеңнің өзінде бірең-сараң әйелдер өзінің іскерлігімен көзге түсіп, қолдарынан бәрі келетіндігін дәлелдеген. Мысалы тарихта парсы патшасы Кирден кегін алып, аты қалған Томирис патшайымның өзі жоғарыдағы тұжырымға бірден-бір дәлел.

Зерттеу әдістері

Мақаланың зерттеу тәсілі бейтараптық, жүйелілік және ғылыми түсінік идеяларына негізделген; гендерлік тақырыпқа қатысты сауалнамалық зерттеу әдістері де қолданылды. Қарастырылып отырған гендерлік проблеманы объективті тұрғыдан түсіндіруге арналған қазіргі және өзекті перспективалар тұрғысынан жасалған жұмыстар біздің бағыт-бағдарымыз болды.

Талдау мен нәтижелер

Қазақстандағы әйел тұлғасына қатысты гендерлік мәселелер

Қоғамтанушылардың сөздеріне сүйенсек, гендер тек жеке тұлғаларға ғана тән. Ол тек биологиялық тұрғыда берілетін нәрсе емес, керісінше, әлеуметтену, технология мен мәдениет әсерінен, қоршаған ортадағы өзара әрекеттестікте тұрақты түрде жаңартылып отыратын заңды құбылыс. Сол себепті ғалымдар гендерді тек жеке тұлғалардың ғана емес, әлеуметтік құрылымдардың бір бөлшегі етіп қарайды. Соңғы жылдардан бастап гендер ұғымы әлеуметтік құрылым мен қоғамның құрамына енді.

«Жұмыс орны күндізгі күтімді қамтамасыз етпеген жағдайда гендер әлеуметтік құрылымға айналады. Әйелдер бірдей еңбекақы алмайды. Әкелер бала тууына байланысты демалысқа шықпайды. Баскетбол доптары, басшылыққа арналған орындықтар, электр құралдары орташа ер адам үшін ыңғайлы болатын өлшемде жасалынады. Үй шаруашылығына әйелмен бірдей қатысатын күйеулер достарының күлкісіне қалады. Маңыздысы гендерлік рөлдер мен көзқарастардағы өзгерістер бір жағдайда – егер гендердің әлеуметтік құрылымында қатарласқан өзгерістер болса ғана қоғамның өзгеруіне алып келеді. Сондай-ақ әлеуметтік құрылым өзгерсе, гендерлік құрылым мен көзқарастар да өзгереді. Мысалы Барбара Рисман анықтағандай әйелі қайтыс болған немесе тастап кеткен ер адамдар өздерінің балаларына күтім жасауды тез игеріп кетеді» [3, 146-б.].

Әйелге объект ретінде қараудың тағы бір қыры – ол ең алдымен адам ретінде құнды болса да, оны тек «ана» ретінде қарастыратыны. Мұндай тар ұғым, өкінішке орай, дәстүрлі консервативтік нұсқауларды ұстанатын көптеген қазақстандықтарға тән. Патриархалды өткен кездегідей, олар әйелдің құндылығын тек ұрпақ туып, оны өсіруінде ғана көреді. Басқаша айтқанда, феминизмнің негізгі идеясы – қоғамды әйелдерді барлық құқықтар

жиынтығы бар адамдар ретінде көруге мәжбүр ету. Сондықтан феминизм барлық бағыттарда: отбасындағы зорлық-зомбылыққа қарсы, жыныстық зорлық-зомбылыққа қарсы, «бос уақыт құқығы» үшін және «өзі болу құқығы» үшін, бірдей жалақы үшін, тегін мектепке дейінгі мекемелерді дамыту үшін, жалғыз басты аналар мен көп балалы отбасыларға лайықты төлемдер үшін, декреттік демалыс бойынша тиісті жәрдемақылар үшін және т. б. үшін күресіп жатыр [4].

Сонымен қатар олар өмірлік маңызды салаларда еңбек етеді, мемлекеттік басқару жүйесінің көп бөлігі солардың еншісінде. Әйел отбасы құндылықтарының мүддесін қорғайды. Күнделікті және байқалмайтын отбасы туралы қамқорлық, өз жанұясы үшін жан жайлылығын жасау, жайлы жағдай және амандық – бұлардың барлығы әрбір әйел үшін абзал міндет. Дегенмен әйелдердің табиғи ерекшеліктері кейбір еркектердің қасиетінен біраз басым тұрады. Мұндай қорытынды көбінесе іскер әйелдердің бойынан табылады. Сондықтан да табиғатынан мықты, көшбасшы әйелдер мақсатқа жеткіш, қоғамда белсенді жұмыс атқарады. Алайда кейбір кездері әйелдердің қарқынды әрекеті мен еркектерден басым түсуі көп ер азаматтарға ұнай бермейді. Ол тек маңызды жұмыстар мен ауыр жағдайларды тек ер адамдардың мойнында деп қабылдап, әйелдерді төменгі сатыға қойып, қоғамдағы ең әлсіз деп танылған жұмыстарға қойып отырған.

Қаншама жылдар өтсе де қазірге дейін бір шешімін таппаған проблемалардың қатарына «Гендірлік теңсіздікті» жатқыза аламыз. Яғни әйел мен еркек тең бола ала ма деген сауалдың өзектілігі артуда. Әлеуметтік топтың біршама бөлігі бұл сауалға «иә, ер мен әйел құқығы тең» деп жауап берсе, ендігі бір жақ бұл сауалды үзілді-кесілді жоққа шығарады. Соған қарамастан соңғы ғасырда гендірлік теңсіздікке көзқарасы күрт өзгеріске ұшырады. Көптеген мемлекеттер әйелдердің қоғамдық саладан басқа, билікке араласуларына мүмкіндік орнатты. Бір сәтте әйелдер қауымы өздерінің құқығын қорғайтын түрлі әлеуметтік ұйымдар ашып, белсенділік таныта бастады.

Ең бастысы, гендерлік бағдарлауды көпшілік селқос қарамайтындығын естен шығармауымыз қажет. Адамдар қоғамда белсенді әрекет етуші күштер ретінде рөлдерді өздері жасайды және бағамдайды. Біршама зерттеушілер көрсеткендей, гендерлік ерекшеліктер әлеуметтік ықпал арқылы өзгеріске ұшырап отырады. Қоғам әртүрлі арналар арқылы оларға ықпал етеді. Гендер түсінігін дүниеге әкелген әлеуметтік ақиқат пен шындық болып табылады. Гендерлік айырмашылықтар ешқашан бейтарап қалмайтыны анық. Сондықтан да әлеуметтік жіктелуге ықпалын тигізеді. Кез-келген қоғамда еркектер әйелдерді өздерінен төменгі сатыда елестетеді. Алайда бұл тек ер адамның ішкі қарсылығы мен эгосы. Еркек әйел затын өзінен кейінгі сатыға шығарса да, қоғамда олардың алар орны мен саяси іске ықпалдары жоғары деңгейде. Дегенмен бір нәрсені мойындай алуымыз керек, барлық мәдениеттерде әйел баланы тәрбиелеуге және үй жұмысын жүргізуге жауапты. Ал ерлерге отбасын материалды мұқтаждығын қамтамасыз ету, қаржыландыру жұмыстары жүктелген.

Қазақ қоғамында әйел адамды қатты құрметтеген. Қыз баласын әсемдеп, инабатты, ибалы, көркем мінезді етіп өсірген. Бұл ежелден халқымыздың қанына сіңген тәлім тәрбиесі. Ал отбасында осында ерекше мейірімге бөленіп өскен қыз баласы өзін қоршаған қоғамда сыйлы, дана, көреген атанған. Қазақ әйелдерінің интеллектісі отбасында құлағына сіңген қатаң қағидалар мен тәрбие арқылы бастау алған. Тарихымыз бен көркем әдебиетімізді ақтарып қарар болсақ, қазақта ежелден халық құрмет тұтып, дара ана атанған әйелдер біршама баршылық. Мысалы, Домалақ ана, Томирис, Абайдың анасы мен әжесі Ұлжан мен Зере, Ғабит Мүсіреповтың қаламына арқау болған Ұлпан, т.б айта берсек өте көп. Жоғарыда көрсетілген қайсыбір тарихи тұлғаны алып қарасақ та өзінің көрегенділігімен халық жадында мәңгі сақталып қалған. Ал олардың бойындағы осынша көшбасшылық пен көрегенділік қасиеттері қайдан дарыған дер едіңіз? Әрине, қазақи тәрбие арқылы. Демек, қазақ әйелінің интеллектісінің ең жоғарғы сатысын біздің халық әу баста дұрыс бағамдай

алған. Бұл деректерден кейін біз еліміздің гендерлік теңсіздіктің ерте кезден дұрыс сақталғанын аңғаруға болады.

Дана халқымыз қолынан билік келетін іскер әйелдердің қабілетін әділ бағалай білген. Қазіргі күнге дейін интеллектісі жоғары әйелдерге саяси сахынада орны бар. Олар кез келген ортада өз ұсыныстарын ортаға тастап, пікірін ерлермен тең ашық айта алады. Әйелдер қауымының қазірге дейін құқығының тапталмай, мәртебесі жоғарылауының бірден бір дәлелі мемлекеттік саяси қызметкерлер арасында бой көрсетуін атап айтуға болады. Көшпелі қоғамда әйел тек қарапайым үйдің ғана емес, көшіп-қонатын, қайта жығылып, қайта тігілетін шаңырақтың сақтаушысы болды. Оның дүниені қабылдауы жалаң тіршілік кешумен ғана емес, өзіндік сана-сезіммен, ең бастысы табиғилықпен астасып жатыр. Осымен байланысты қазақ әйелдері ерлеріне ежелден құрметпен қарайды, алайда ол құлдық санадағы табынушылыққа жатпайды. Оны төмендегі көркем мәтіндер арқылы дәйектеуге болады: еркек пен әйел теңдігіне соңғы екі ғасыр өте көп зерттеулер жасалуда, тіпті осы зерттеулердің нәтижесінде көптеген құрылымдар пайда болып, ғасырлар бойы әділетсіздіктің нышаны болған батыс әйелдері бүгінде еркектерінен де асып түсті. Қоғамның қай саласына қарасаңызда әйелдердің еркектерімен бәсекелестігін көру әбден мүмкін. Тіпті статистикалық деректерге сүйенер болсақ, кей жағдайларда еркектердің жұмыс орындарын әйелдер тартып алған делінеді. Феминистер өз бостандығына қауышу үшін әйелдіктен айрылып орасан қымбат бедел төледі. Жылына бір рет қана әйелдіктерін еске алатын мейрам күніменен шектеліп қалды батыс әйелі. Басқа уақыттың бәрінде ол еркектен де үстем бір қоғам мүшесіне айналды. Қазақстандағы әйелдердің жағдайының баяу жақсару проблемаларын түсіндіре отырып, үкімет бұқаралық санада гендерлік мәселелерді шешудің мәні мен маңыздылығын түсінбеушілікке сілтеме жасайды [5].

Қазақстандағы гендерлік теңсіздіктің орын алуы

Әлеуметтанулық зерттеулер нәтижесінде біз саясатта және субъектілер басшылығында әйелдер санының аз болуын Қазақстан халқы гендерлік теңсіздік ретінде бағалайды деген қорытындыға келдік. Сауалнама нәтижелері 1-кестеде жинақталған.

1-кесте – Гендерлік теңсіздік қай жерде көбірек байқалады?

№	Жауаптың нұсқалары	%-ғы жауап нәтижелері
1	Отбасында	14,8
2	Саясатта	30,0
3	Еңбек саласында	28,6
4	Қоғамдық өмірде	12,3
5	Жауап беруге қиналамын	13,7
6	Барлық жерде бірдей	0,1
7	Барлық салада	0,6

Респонденттердің 30%-дан астамы саясатта гендерлік теңсіздік бар деп жауап берсе, респонденттердің 28,6%-ы жұмыс орнында гендерлік теңгерімсіздік бар деп жауап берді. Қазақ әйелдері дәстүрге сай, саяси және еңбек шыдамдылықты талап ететініне қарамастан, отбасына қамқорлық жасауды жөн көреді. 57,7% адамдардың көпшілігі ерлердің билік орындарында пропорционалды емес өкілдік ететінін айтады. Респонденттердің 29,1%-ының биліктегі ер адамдар жеткілікті түрде ұсынылғанын айтқан пікірлері бұған қайшы келмейді. Респонденттердің 3,4%-ы билік орындарында әйелдердің басым екенін айтса, 39,6%-ы олардың жеткілікті түрде ұсынылғанын айтты. Респонденттердің 38,1%-ы осыған қатысты өз жауаптарында биліктегі әйелдердің аз болуын дәйекті түрде атап өтеді.

2-кесте респонденттердің Қазақстандағы әйелдердің саясаттағы, қоғамдық өмірдегі, экономикадағы және әлеуметтік салалардағы рөліне берген бағасын көрсетеді.

2-кесте – Әйелдер келесі салаларда қаншалықты жақсы көрсетілген (пайызбен)?

Қызмет саласы	Үстемдік (басымды көпшілік)	Жақсы көрсетілген	Әлсіз көрсетілген	Көрсетілмеген	Жауап беруге қиналамын
Саясат	4,9	38,9	35,2	4,6	16,5
Қоғамдық өмір	5,9	50,9	21,8	2,0	19,3
Экономика	4,3	46,2	28,1	3,8	17,6
Әлеуметтік сала (білім, мәдениет, денсаулық сақтау)	34,5	39,4	10,5	2,4	13,3

Саясаттағы әйелдер жақсы ұсынылған, бұл критерийді респонденттердің 38,9%-ы көрсеткен. Әйелдердің саясаттағы өкілдігіне келетін болсақ, «нашар ұсынылғандарды» таңдаған респонденттердің 35,2%-ы және «өкіл емес» дегенді таңдағандардың 4,6%-ы пессимистік. Респонденттердің жартысына жуығы және сәйкесінше респонденттердің жартысынан көбі әйелдердің қоғамдық өмірде және экономикада әділ өкілдік ететінімен келіседі. Мәдениет, денсаулық сақтау және білім беруді қамтитын әлеуметтік салада әйелдер тарихта ең жоғары өкілдікке ие болды. Сауалнаманың қорытындылары бұған дәлел. Бұл мамандықтарда әйелдер басым, респонденттердің 34,5%-ы бұл өте жағымды нәрсе деп санайды.

Сайланбалы органдардағы әйелдердің аз санының тенденциясы тұрақты. Бұл белгілі бір қаржылық және заңдық кедергілердің болуымен ғана емес, сонымен бірге қалыптасқан стереотиптермен де байланысты. Гендерлік стереотиптер – қоғамдағы «әйел» және «ер» мінез-құлқы, олардың мақсаты мен әлеуметтік рөлдері туралы тұрақты идеялар. Осындай тарихи қалыптасқан идеялардың болуы гендерлік теңсіздікті қалыптастыра отырып, қоғамда ерлер мен әйелдер құқықтарының тең бөлінбеуінен көрінеді [6]. Сайлауда кандидатқа дауыс беру кезінде халықтың жынысы бойынша қалауы ер кандидаттар жағында болуы заңдылық. Респонденттердің көпшілігі, яғни 44,8 пайызы сайлауда ер кандидатқа дауыс бергенді қалайды. Бірақ кандидат таңдауына адал адамдар – әйелдер әлі де көп, өйткені бұл топқа әйел кандидаттарға дауыс беруді қалайтындардың 14,6% және кандидаттың қасиеттері маңызды болып табылатындардың 39,4% кіреді.

Гендерлік стереотиптер өскелең ұрпақта гендерлік көзқарастардың қалыптасуына – олардың жынысына сәйкес белгілі бір рөлде өзін белгілі бір түрде ұстауға субъективті дайындыққа қатты әсер етеді. Гендерлік қатынас субъектінің ер немесе әйел рөлін орындау сипатында көрінеді [7].

Қазіргі қазақстандық қоғамдағы гендерлік теңдіктің рөлі кеңес дәуіріне дейінгі қоғамдардың көп ұлтты гендерлік дәстүрлері, кеңестік кезеңдегі гендерлік дәстүрлердің ерекшеліктері, гендерлік дәстүрлердің ықпалы сияқты кешегі дәстүрлердің ықпалын ескере отырып қалыптасады. Батыс пен Шығыс, діндарлықтың өсуі, әлеуметтік поляризация, гендерлік теңдік идеяларының таптырмас қолдауымен халықаралық ұйымдардың ықпалының күшеюі және т.б.

Осы қайшылықты жағдайларда қазақ қоғамы үшін «әйел теңдігінің» жаңа еуразиялық парадигмасы дамып келеді. Отбасында қалыптасқан өзара әрекеттесу нәтижесінде пайда болған адамдардың көзқарастары гендерлік қатынастар парадигмасының негізі болып табылады. Гендерлік теңдікке қол жеткізу үшін отбасылық және әлеуметтік теңдік басты назарда болуы керек [6].

Респонденттердің отбасындағы гендерлік қарым-қатынасқа деген көзқарасы дерлік біркелкі болды, олардың 28,7%-ы серіктестер отбасылық өмірге бірдей қатысуы керектігін,

28,9%-ы әкені отбасының басты тұлғасы деп санау керектігін, ал 27,7% ер адамның отбасындағы басымдылықты атап өтуді жөн көрді, бірақ тірек әйел болуы шартымен. Отбасындағы гендерлік қатынастарға халықтың көзқарасы әртүрлі. Бұл мәселеге халықтың көп ұлтты және жастар құрамы, білім деңгейі, кең таралған отбасылық әдет-ғұрыптар және аудан экономикасының өнімге бағдары әсер етті. Отбасындағы гендерлік динамика бойынша жүргізілген зерттеуге сәйкес, жұмыс істейтін отбасы мүшелерінің табысы респонденттердің 33,0%-ы үшін отбасының барлық мүшелері арасында тең бөлінеді. Респонденттердің 26,0%-ының айтуынша, респонденттердің отбасыларының шығыстарының жартысынан көбі табыстарынан құралса, респонденттердің отбасыларының 19,3%-ы табысының жартысынан азын жұмсайды. Әртүрлі респонденттердің отбасының міндеттерін қалай бөлу керектігі туралы әртүрлі пікірлер бар. Ол 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте – Отбасылық міндеттерді бөлу қандай болуы керек?

№	Жауап нұсқалары	Жауап нәтижелері
1	Күйеуі ақша табуы керек, ал әйелі отбасынан тыс жұмыс істемей, үй шаруасымен, бала-шағамен айналысуы керек.	39,2
2	Әйел жұмыс істеуі керек және негізінен үй шаруасымен айналысуы керек	22,8
3	Әйелі жұмыс істемесе де, үй шаруасын тең бөлу керек	14,9
4	Әйелі жұмыс істеген жағдайда үй шаруашылығының міндеттері тең бөлінуі керек	21,0
5	Басқа	0,1
6	Өз-өзіне ханым	1,6
7	Жауап беруге қиналамын	0,4

Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі, яғни 39,2% күйеуі ақша табуы керек, ал әйелі отбасынан тыс жұмыс істемей, үй шаруашылығымен бала-шағамен айналысуы керек деп есептейді. Әйел жұмыс істеп, негізінен үй шаруасымен айналысуы керек деген пікірді респонденттердің 22,8%-ы білдірсе, 21,0%-ы әйелі жұмыс істейтін болса, үй шаруашылығындағы міндеттерді тең бөлу керек деп санайды. Бұл сұраққа берген жауаптарында респонденттер отбасылық міндеттерді бөлуге деген тілектерін білдірді. Жалпы, халық үй шаруасындағы жауапкершілік құрмет пен әділ бөлуге лайық жұмыс екенін түсінеді.

Отбасындағы жауапкершіліктер қалай бөлінуі керек және іс жүзінде қалай болатыны туралы көзқарас сәйкес келмейді. Сауалнамаға алынған тұрғындар арасында отбасы міндеттерінің бөлінуі 4-кестеде көрсетілген.

4-кесте – Сіздің отбасыңызда отбасылық міндеттер қалай бөлінген?

Жауап нұсқалары	Жауап нәтижелері
1	2
Күйеуі ақша табуы керек, ал әйелі отбасынан тыс жұмыс істемей, үй шаруасымен, бала-шағамен айналысуы керек.	25,0
Әйел жұмыс істеуі керек және негізінен үй шаруасымен айналысуы керек	37,3
Әйелі жұмыс істемесе де, үй шаруасын тең бөлу керек	11,2
Әйелі жұмыс істеген жағдайда үй шаруашылығының міндеттері тең бөлінуі керек	21,1
Басқа	2,0
Ажырасқан	0,3
Бойдақ	1,0

4-кестенің жалғасы

1	2
Отбасы жоқ	0,1
Әйелі басшылық етеді	0,1
Жауап беруге қиналамын	1,9

Көп жағдайда әйелдің 37,3% жұмыс істейді және үй шаруасымен айналысады. Басқа жағдайларда жауапкершіліктер неғұрлым әділ бөлінеді. Оның ішінде: 25% күйеуі жұмыс істейді, ал әйелі үй шаруашылығымен айналысады, 21,1% үй міндеттері тең бөлінеді, әйелі жұмыс істейтіндіктен, респонденттердің 11,2% әйел үй шаруасымен айналыспайды деп жауап берді.

Жалпы, халық үй шаруашылығының міндеттері құрмет пен әділ бөлуге лайық толыққанды жұмыс екенін түсінеді. Бірақ көп жағдайда әйелі жұмыс істейді және негізінен үй шаруасымен айналысады, бала тәрбиесімен айналысады.

Ер азаматтардың өздерінің пікірлеріне келер болсақ, онда олардың көзқарастары екіжақты теңдей бөлінеді. Тең жартысы еркек отбасының асыраушысы болып қала береді деп айтса, екінші жақ керісінше әйелдің де орны маңызды деп тұжырымдайды. Осы проблемалардың өздерінен-ақ зерттеу барысынан әйелдерге көшбасшылық қасиет еркектердің тікелей қолдауының арқасында берілетіндігі байқалады. Демек әйел ер адамсыз ешкім емес. Олар қоғамға бірін-бірісіз әсер ете алмайды. Сол сияқты екі жақты толықтырулар арқылы олар қоғамға ықпал жасайды.

Заманауи қазақ әйелінің интеллектуалдық сипатын танытатын концептілер

Интеллектісі жоғары, бойында лидерлік қасиеті басым әйелдің қоршаған ортасына тигізер пайдасы мол. Бұл тұжырым арқылы ер адамдардан қарағанда, әйелдер көбірек әлеуметтік ортаға пайда әкеледі деп жатқанымыз жоқ. Әйелдердің де саяси мінберден алдыңғы шеннен көрініп, өзгеріс әкеле алатындығын дәлелдегіміз келеді. Қазақ қоғамына да іскер әйелдердің тигізер пайдасы орасан зор. Егер халқымыздың сауаты артып, интеллектісі толық қалыптасқанын қаласақ гендерлік теңсіздіктің белең алуына жол бермеуіміз қажет. Сондай-ақ, гендерлік теңсіздік бай және кедей елдердің әлеуметтік жағдайына байланысты да біркелкі болмайды. Зерттеушілер әйелдердің бет-бейнесі мен нақты әлеуметтік жағдайы жұмыспен қамтылу тұрғысынан алғанда күрделі, қарама-қайшы екендігіне назар аударады. Қоғамда ауқымды жұмыс берушілердің көбісі жұмысқа қабылдар кезде жас мамандарға, оның ішінде әйелдерге басымдылық беретінін атап өткен жөн. Бұл да қоғамның әйел затына деген үлкен сенімі мен сұранысының дәлелі десек артық айтқандық емес. Экономикалық дағдарысты басынан кешіп жатқан елдерге қарағанда жұмыссыз әйелдер саны анағұрлым жоғары. Еліміз де соңғы бес жылдың ішінде жұмыссыз әйелдер пайызы бүкіл жұмыссыздықтардың 57–60 пайызы аралығын қамтыды. Елімізде әйелдер бүкіл халықтың 51 процентін құрайды және ең нарығында бәсекелестігі төмен азаматтар санатына жатады. Әлеуметтік фактіге сүйенер болсақ әйел адамның жұмыссыздығы (ішімдік, нашақорлық және оның салдары баласыздық немесе жарымжан бала туу, жеңіл жүріске салыну) ерекше әлеуметтік проблемаларды тудырады. Көптеген шешілмеген проблемаларға қарамастан қазіргі кезде бүкіл әлемде әйел затына деген көзқарас пен әлеуметтік жағдайы жақсарған. Гендерлік қатынастарды құру бүкіл әлемдік қоғамдастық үшін стратегиялық бағыт болып табылады. Әйелдер қатысқанда ғана жер планетасының тарихы қызықты болмақ. Интеллектісі қалыптасқан, саналы, білікті әйел Қазақстан үшін таптырмас мүмкіндіктердің бастауы.

Қазақстан Республикасының «Неке және отбасы туралы» заңындағы басты принцип отбасындағы жұбайлардың тең құқықтығы болып табылады. Алайда, практика жүзінде көбіне бұл талап орындала бермейді. Қазақстанның отбасы саласындағы әлеуметтік саясаты

және қазіргі нақтылы өмір көптеген гендерлік қайшылықтарға толы десек, артық айтқандық емес. Соның көп жағдайында әйелдер ұтылыста қалып отыр. Қалыпты дәстүрлі париархалды қоғамда еркек басшылықта болатын қоғамда еркектің уақыты жұмыс және демалыспен ғана шектелетін. Ал, әйелдер өздерінің тікелей міндеттерінен басқа, отбасының шаруашылығы, сонымен қатар, отбасы мүшелеріне қарау да кіреді. Қазақстанда бұл жағдай бірқатар жақсы жағына қарай түзелді десек те болады. Дегенмен де үй жұмысының барлық ауыртпалығы әйелдің мойнына әлі де болса артылып отыр. Еркектің үй жұмысындағы орны әлі де болса өте аз. Қазіргі жағдайда, әйелдің әлеуметтік жағынан жеңілдік алуы көп алға жылжыды дегенмен, аймақтық және глобалды жағдайда көптеген елдерде әйелдердің дискриминацияға ұшырап отырғаны жасырын емес. Шындығында, әйел мен еркектің теңдігі мәселесі әділетті шешімін толық алды деп айта алмасак керек. Әсіресе, осы бағыттағы қайшылық XX ғасырдың аяғында айқын көрініс тапты. Әрине, бұл ретте де әйелдер ұтылыста қалып отырды. Бұндай әділетсіздік, адамзат баласы жаңа мыңжылдықтың табалдырығын аттағанда көрініс тауып отыр [8].

Гендерлік саясат – қазір біздің елде көп көңіл бөлетін тақырып. Отбасылық саясаттың осы саласында қандай ілгерілеушілікке қол жеткізілді және қандай да бір өзекті мәселелер бар-жоғына тоқталайық. Гендерлік стратегияны іске асырылған жылдары отбасылық-неке қатынастарында тұрған ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің кеңеюінде оң динамикаға қол жеткізілді. Отбасы міндеттерін еңбек қызметімен ұштастыру мүмкіндіктерін жасау мақсатында еңбек заңнамасында ата-аналардың икемді жұмыс түрлері мен бала күтімі бойынша демалыс алуға құқықтары туралы нормалар бекітілген. Сонымен қатар, әйелдердің, жүкті әйелдердің және баласы (балалары) бар әйелдердің еңбегін реттеу ерекшеліктерін бекітетін нормалар да пайда болды. Осыған орай, балалы отбасыларды қолдау бойынша шаралар кешенінде мемлекет әлеуметтік жәрдемақылар мен көрсетілетін қызметтер арқылы қолдау көрсетеді. Әлеуметтік төлемдер ұсыну жүйесінде бала тууына және бір жасқа толғанға дейін бала күтіміне, мүгедек баланы тәрбиелеушілерге жәрдемақылар, 18 жасқа дейінгі балаларға арналған мемлекеттік жәрдемақы, көпбалалы аналар мен отбасылар үшін арнаулы мемлекеттік жәрдемақы қамтылған.

Қорытынды

Өмірдің ең жоғарғы құндылығы – адам. Сондықтан, кез-келген адамды жынысына, нәсіліне, ұлтына, ұстанған дініне қарамастан сыйлап, құрметтеу қажет. Әйелдер әділеттілікті, тыныштықты қалайды, жер-ана секілді бәрін кешіреді. Жұмыр жер бетін мекен еткен барлық халық әйел ананы тек өз шаңырағының ғана емес, барша халықтың анасы деп бағалайды. Оның жан тазалығына, ақыл-парасатына, қайрат-жігеріне, жан сұлулығына ерекше мән береді. Әйелдер өз отбасының ғана емес, барша отандастарының тыныштығын тілейді. Ұлысының ынтымақ бірлігін ойлайды [9, 56-б.].

Адам дәстүрлі дүниетанымдық көзқарасында, өздігіне аз мөлшерді түрде тәуелсіз болғанмен, ол жалпы нормалар мен құндылықтарға бағынады. Ұжымдық көзқарастар мен идеялар адамға, оның жеке дүниетанымына үстемдік етеді. Әлем тұтастай жаратылу процесінде діндер, әдет-ғұрыптар, принциптер мен діни нанымдар қалыптасты. Олар әдепті ой, парасатты дана сөз және ізгілік әрекет қағидаларын адамға сіңдіре білді [10, 218-б.].

Шындығында, интеллектуалдық даму жағынан да, физикалық әлеуеті жағынан да әйел адам ер адамнан еш кем емес, ол ой еңбегімен де, дене еңбегімен де айналысуға толық құқылы. Бірде-бір елдің бірде-бір заңы әйел адамның еркіндігін шектемеуі тиіс.

Әрине, әлемдегі көптеген мемлекеттер бұл салада оң істерге қол жеткізді. Әйел адамдар ел басқару ісіне тікелей араласып отырған Америка, Германия, Франция, Испания, Финляндия, Норвегия сияқты елдерде ғана емес, өзімізде де билік басындағы әйелдер саны көбейе бастады. Ежелден келе жатқан Томирис, Айша Бибі, Домалақ Ана, Айғанымның дәстүрлерін қазіргі қазақ әйелдері тамаша жалғастыруда. Айталық, 1990 жылдардағы

экономикалық дағдарыста да, қазіргі қиыншылықтарда да отбасының негізгі ауыртпашылығын өзінің нәзік иығына жүктеп алған қазақ әйелі еді.

Бірақ әлем деңгейінде де, қоғам деңгейінде де мәселе әлі де болса шешілмей тұр, ол саяси философияның талдау объектісіне де айналды.

Соңғы ойға байланысты сұрақтар батыс философиясында да, бізде де естіліп қалады. Әйелдің философияның объектісіне айналуымен келіскенмен, субъектісі болуын терістеушілер арамыздан табылып жатыр. «Қазір біздің елімізде доктор ғылыми дәрежесіне ие әйелдер саны көбейіп кетті. Бұл абсурд» деген пікірді де естідік. Біздің ойымызша, әйелдің интеллектуалдық қабілеті туралы мұндай ой білдіру қисынсыз.

Қазақтың ғұлама ойшылы М. Әуезов болса: «Адамның қоғамдағы орны мынадай: «Қай уақытта, қай елде болмасын, көп адамды білім жолына түсіру үшін ең басты қажеттілік – жүрегі таза ер азаматтар. Олар жеке тұлғаларды көтеруге жауапты. Оларсыз мақсатқа жету қиын». Бірақ ойшыл отбасындағы, халықтың өміріндегі әйел адамның ролін бұдан да жоғары бағалайды [11, 18-б.].

Сонымен, ерлер мен әйелдердің тең емес жағдайы жағымсыз әлеуметтік-экономикалық салдарға әкеп соғады. Соңғы онжылдықта көптеген елдерде әйелдердің, бай немесе кедей, діни немесе зайырлы, индустриялық немесе постиндустриалдық әлеуетін дамытуда айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізгеніне қарамастан, әйелдердің мүмкіндіктерін іске асыру деңгейі ерлерге қарағанда төмен болуда. Бұл қоғамдағы әлеуметтік кемсітушіліктің жалғасуына септігін тигізіп, адам дамуы бойынша елдің жалпы индексін төмендетеді. Адамзат дамуы идеясының мәні материалдық игіліктер мен қызметтер көлемінің өсуі түріндегі экономикалық даму өз алдына мақсат болмауы керек, керісінше қоғам дамуының басты міндеті адамның дамуына ықпал ету керек. Осылайша, білім берудің жоғары деңгейі жұмыс істейтін әйел мамандарға лауазымдық өсу перспективаларына және лайықты еңбекақыға кепілдік бермейді. Әйелдерге ақысыз үй жұмысының негізгі бөлігі жүктелгендіктен, оның мансапқа, біліктілікті арттыруға, өзін-өзі дамытуға аз уақыт қалатыны айқын. Біздің қоғам әлі күнге дейін әйелдердің үйдегі ақысыз еңбегінің, соның ішінде бала күтімінің экономикалық құндылығын мойындамайды және үй міндеттерін тең емес бөлу әйелдерді кемсітудің бір түрі екені белгілі.

Жасыратыны жоқ, қоғамның патриархалдық жолы ғасырлар бойы дамып келеді. Ал әйелдің терең санасында әйел, ана, үй шаруасындағы әйел ролі үшін жаратылған деген ой бар. Кейде басым стереотипті жеңу өте қиын, ал жұмыс істейтін әйел екі оттың - отбасы мен мансаптың арасында қалады. Көбінесе екі аймақта зардап шегеді. Бірақ барлық стереотиптерге қарамастан, әйел бұған кедергі келтіретін көптеген факторларға қарамастан, екі функцияны да сәтті жеңе алады. Сол себепті гендерлік теңдікті дамытуға мемлекеттік қолдаудың арқасында қазақстандық әйелдің екі салада да таптырмас тұлға болуға толық мүмкіндігі бар.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Гендер» ұғымы [Электронды ресурс]. URL: Stud.kz URL: <https://stud.kz/referat/show/63130> (қаралған күні: 10.02.2022).
2. Қарабаев Ш. Әлеуметтану негіздері: оқу құралы. – Алматы: Экономика, 2017. – 242 б.
3. Бринкерхоф Д., Уейтс Р., Ортега С. Әлеуметтану негіздері / ауд. М.И. Амандосова, Ж. Бөрібаева, Г.Ғ. Қалдыбаева [ж.т.б.] // Рухани жаңғыру. Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. – 464 б.
4. Қазақстанда феминизм тамыр жая ала ма? // QMonitor [Электронды ресурс]. URL: <https://qmonitor.kz/kz/society/1733> (қаралған күні: 21.03.2022).
5. Абдыкаликова Г. Гендерная политика в Казахстане // NEWTIMES [Электронный ресурс]. URL: <http://newtimes.kz/obshchestvo/item/20325-gendernoe-ravenstvo-vkazakhstan> (қаралған күні: 02.05.2022).

6. Shelomentseva V., Altaibayeva Zh., Mutalipova Sh., Bepalyy S., Narynbayeva A., Kaidarova L. Economic and Sociological Aspects of the Development of Gender Relations in Kazakhstan // Revista Espacios. – 2018. – Vol. 39. – №28. – P. 24–35.
7. Клещина И.С., Иоффе Е.В. Психология тендерных отношений: учебно-методическое пособие. – Санкт-Петербург: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2018. – 244 с. [Электронный ресурс]. URL: <https://znanium.com/catalog/product/1172113> (қаралған күні: 26.05.2022).
8. Жақсыбаева И. Қазіргі қазақ отбасындағы әйел-ананың орны // BGCONV [Электронды ресурс]. URL: <http://bgconv.com/docs/index-35918.html?page=25> (қаралған күні: 15.06.2022).
9. Шәдетхан Б. Әйел қауымының исламдағы орны және әдеби // Жас Қазақ Үні. – 2011. – №3. – Б. 5–6.
10. Sagikyzy A., Satershinov B.M., Moldagaliev B.E., Smagulov M.H. Synthesis of traditional and islamic values in Kazakhstan // European Journal of Science and Theology. – 2015. – Т. 11. – №5. – P. 217–229.
11. Әділбекқызы Г. Қазақ әдебиетіндегі әйел тағдыры және дәстүрлі отбасы құндылықтарының дәріптелуі (XX ғасырдың жиырмасыншы жылдарындағы шығармалар бойынша) // АҚИҚАТ [Электронды ресурс]. URL: <https://aqiqat.kazgazeta.kz/news/7687> (қаралған күні: 13.04.2022).

REFERENCES

1. «Gender» ugymy [The concept of «gender»]. [Electronic resource]. URL: Stud.kz URL: <https://stud.kz/referat/show/63130> (qaralghan kuni: 10.02.2022). [in Kazakh]
2. Qarabaev Sh. Aleumettanu negizderi: oqu quraly [Fundamentals of Sociology: Textbook]. – Almaty: Ekonomika, 2017. – 242 b. [in Kazakh]
3. Brinkerhof D., Ueits R., Ortega S. Aleumettanu negizderi [Basics of sociology] / aud. M.I. Amandosova, J. Boribaeva, G.G. Qaldybaeva [j.t.b.] // Ruhani jangyru. Jana gumanitarlyq bilim. Qazaq tilindegi 100 jana oqulyq. – Almaty: Ulittiq audarma biurosy, 2018. – 464 b. [in Kazakh]
4. Qazaqstanda feminizm tamyr jaia ala ma? [Can feminism take root in Kazakhstan?] // QMonitor [Electronic resource]. URL: <https://qmonitor.kz/kz/society/1733> (qaralghan kuni: 21.03.2022). [in Kazakh]
5. Abdykalikova G. Gendernaia politika v Kazahstane [Gender policy in Kazakhstan] // NEWTIMES [Electronic resource]. URL: <http://newtimes.kz/obshchestvo/item/20325-gendernoe-ravenstvo-vkazahstane> (qaralghan kuni: 02.05.2022). [in Russian]
6. Shelomentseva V., Altaibayeva J., Mutalipova Sh., Bepalyy S., Narynbayeva A., Kaidarova L. Economic and Sociological Aspects of the Development of Gender Relations in Kazakhstan // Revista Espacios. – 2018. – Vol. 39. – №28. – P. 24–35.
7. Klecina I.S., Ioffe E.V. Psihologija tendernyh otnosheniy: uchebno-metodicheskoe posobie [Psychology of gender relations: educational and methodological manual]. – Sankt-Peterburg: Izd-vo RGPU im. A.I. Gercena, 2018. – 244 s. [Electronic resource]. URL: <https://znanium.com/catalog/product/1172113> (qaralghan kuni: 26.05.2022). [in Russian]
8. Jaqsybaeva I. Qazirgi qazaq otbasyndagy aiel-ananyn orny [The role of women in the modern Kazakh family] // BGCONV [Electronic resource]. URL: <http://bgconv.com/docs/index-35918.html?page=25> (qaralghan kuni: 15.06.2022). [in Kazakh]
9. Shadethan B. Aiel qauymynyn islamdagy orny jane adebi [The place and literature of women in Islam] // Jas Qazaq Uni. – 2011. – №3. – B. 5–6. [in Kazakh]
10. Sagikyzy A., Satershinov B.M., Moldagaliev B.E., Smagulov M.H. Synthesis of traditional and islamic values in Kazakhstan // European Journal of Science and Theology. – 2015. – Т. 11. – №5. – P. 217–229.
11. Adilbekqyzy G. Qazaq adebietindegi aiel tagdyry jane dasturli otbasy qundylyqtarynyn dariptelui (XX gasyrdyn jiyrmasyshy jyldaryndagy shygarmalar boiynsha) [The fate of a woman and the glorification of traditional family values in Kazakh literature (based on the works of the twenties of the 20th century)] // АҚИҚАТ [Electronic resource]. URL: <https://aqiqat.kazgazeta.kz/news/7687> (qaralghan kuni: 13.04.2022). [in Kazakh]